

[Transcript] Dagens Eko / Nya upptäckterna om Estonias förlisning

Erik, nu när nya delar av MS-istonia har bärgats, är det nu vi kommer få svar på varför det här fartyget sjönk så ovanligt snabbt?

Nej, inte något definitivt svar, det tror jag inte, men vi kommer få nya pusselbitar som kan hjälpa oss att förstå vad som händer den där natten.

Det här är Dagens Eko med Karl Kadhammar. Idag, nya upptäckterna om Estonias förvisning.

Det är mitt i natten den 28 september 1994.

MS-istonia sänder ett Mayday-anrop klockan 0.23 estnisk tid.

7 minuter senare upphör all kontakt med fartyget.

När de två närliggande fartygen som tagit emot anropet kommer till platsen ser de bara bråte i vattnet.

Om bord på Estonia har det funnits 989 personer, bara 137 kommer överleva.

I ett meddelande till redrihet har jag till det anhöriga framfört min djupa medkänsla.

Estonia-katastrofen ska komma att bli ett av våra största nationella trauma.

Vi tänker alla på deras svåra situation.

Många frågor har lämnat obesvarade kring vad som egentligen gick fel där ute på havet.

Men nu har en ny utredning inläts om Estonia-katastrofen.

Gäste Erik Riddestalpe, reporter på Ekot.

Ja Erik, du var ju den reporter på Ekot som fick den här händelsen på ditt bord redan dag ett där i september 1994.

24 minuter efter midnatt kom nödanropet från Estonia och en minut senare meddelade...

Och sen dess har du följt alla turer kring Estonia i snart 30 år.

Havrikommissionen ska titta närmare på vad som händer.

Och vi ska snart prata om de nya uppgifter som kommit fram i samband med att Estland har öppnat en ny utredning.

Men jag tänker att vi behöver ta det här från början direkt efter förlisningen september 1994.

Hur agerar svenska myndigheter och regeringen då?

Ja, alltså Carl Bildt som är avgående moderat statsminister är på Rosenbad och har haft en avsked smidda

med sin regering som håller på att avgå och ska ersätta sig som en socialdemokratisk.

Och när han ska gå ut och lämna byggnaden så stoppas han i vakten.

Och vakten säger att det har hänt någonting.

Så ringde vi till TT för att få telegrammet upplöst för oss.

Och det var lite oklart vad man har inträffat.

Han ringer polisen och han får inte heller någon klarhet där.

Då kommer han på att han känner en person som jobbar på Stockholm Radio.

Som är den som sköter kommunikationen med både skörädning och skötrafik.

Han åkade och var i tjänsten att det här gav mig bilden av vad ett stående jag hade förlist.

Och då var det uppenbart att det var en mycket stor katastrof.

Redan det följande 24 timmarna så agerar Carl Bildt och regeringen på de sätt som en regering bör. Agera i de här lägena.

Det finns instruktioner.

Sen tar kommunikationsministern att sådäl kontakt med den estniska kommunikationsministern.

Och säger att vi måste göra en typ av utredning om det här, en haverikommission.

Ja, jag anser att alla ansträngningar måste göras för att få fartyg.

[Transcript] Dagens Eko / Nya upptäckterna om Estonias förlisning

Båda statsministern, den avgående Carl Bildt och även Ingvar Carlson säger direkt efter förlisningen att fartyget ska berjas.

Allt vi kan göra för att minska påfrästningarna bör vi göra.

De första dygnet så har Polisen ett uppdrag som de alltid har vi olyckor att utreda den även fast det är på internationellt vatten.

Men internt så kommer ett besked att Sjöfartsverket är de som regeringen vill ska ta hand om det här.

Och Sjöfartsverket har parallellt med det här fått ett uppdrag att det är de som håller i det.

Så Polisens utredning stannar av och redan på första mötet så kommer ett besked från Sjöfartsverkets Johan Fransson

att fartyget ska inte berjas och kroppar ska inte heller berjas.

När man rätar upp fartyget så kommer alltså all den här inredningen som finns att ramla runt igen.

Och om vi har människor och kroppar som har legat i vatten till närmare ett halvår så kommer det att intäppa mycket obehagliga saker i fartyget.

De förde en diskussion om det lämpliga i att ta upp så många döda kroppar.

Och också frågan om det var möjligt att göra det på ett värdigt och bra sätt.

Och det här fanns också som ett starkt argument när sedan beslutet kommer.

Nu pekar allt mot att regeringen kommer att se nej till att börja de omkomna från Estonia.

Och sen så blir det också ett förslag om en kravfrid.

Det här är internationellt vatten så egentligen kan ju inte Sverige ha någon lag där och inte de andra länderna heller.

Men man gör en överskommelse att medborgare från länderna inte får gå ner där.

Så att från den första julen 95 så blir det kravfrid.

Varför det är för konsekvenser?

Ja, i och med att det är en kravfrid så kan det inte undersökas.

Och då kan inte de frågor som kommer i efterhand heller få några svar. Alla för att ha inga direkt svar.

Hade besättningen någon skuld idag kommer slutrapporten om Estonia?

Samtidigt håller ju Havirikommissionen som du nämnde tidigare på med sin utredning.

När kommer den rapporten och vad innehåller den?

Den kommer först tre år efter katastrofen i december 1997.

Sammanfattningsvis säger Havirikommissionen att vilken besättning som helst skulle ha svårt att klara Estonia.

Där framkommer flera saker som enligt experterna förklarar Haviriet.

Till exempel att boggvisiriet i Havika är en konstruktion så att bogrampens sitter i kontakt med visiriet.

Så när visiriet ramlar av så blir det öppet. Då går rampen ner och då kommer in massor med vatten på bildäck.

Det finns inga hinder för vatten att röra sig. Alltså vältefärjan och sen funger den väldigt snabbt.

Det framkommer också att Estonia har ett systerfartyg som heter Diana 2 och det fartyget hade samma problem.

Den tappade sitt visir men det ramlade inte av utan det var hängande löst i fören.

Diana 2 fick vända om och lyckades ta sig till hamn.

Det här förbleven hemlighet ända fram till katastrofen. Då hörde BGF-farts inspektionen i Malmö av

sig om att det här hade hänt.

Om skadornas omfattning blivit kända hade kunskapen kunnat nå ut till alla berörda.

Förändringar i konstruktionen av den här typen av båtar hade kunnat diskuteras.

Och vad framgår mer i rapporten?

Det framgår också till exempel att livredningsutrustningen både flottar och livbälten var för gamla.

Det framkommer också att det som kallas för säkerhetsskott alltså en sorts vägg som ska finnas i fören

för att hindra vatten från att tränga in och det här kom redan efter Titanic katastrofen

att man ska kunna köra på och kollidera med fören och ändå ska det inte tränga in vatten i båten.

I svensk regi så pågick det inskollning av estniska inspektörer

och då sker en provbesiktning av Estonia timmar innan hon ska avgå.

Då upptäcker man en rad fel och fel som egentligen var så anmärkningsvärda

att fartöget inte borde få gå ut.

Så åker sköblom som ledde det här.

Han säger efterhand att han lyckades inte komma i kontakt med någon ansvarig

för att delge de här kunskaperna.

Det framgår i Havri-rapporten också att färjan är byggd för enbart trafik i skyddade vatten

att den egentligen inte får gå på öppet hav som den kommer göra mellan Tallinn och Stockholm

och informationen om det här kommer inte med när Estland köper Estonia

och det gör ju att besättningen och hela redrihet tror att de kör en båt som är avpassad för öppet hav

men i själva verket är den bara avpassad för ålandsav ett skyddat hav.

Och det man också undrar är ju hur kunderna färjan sjunkas så snabbt.

Är det något man får svar på i den här rapporten?

Nej det får man inte. Det är en av de saker som har levt med det här

och som man inte heller då har kunnat kontrollera.

Man har diskuterat att dels att det var glastruter som kanske borde ha varit starkare

som gjorde att det kom in vatten snabbt. Där vet man inte riktigt.

Man har också diskuterat om att luckor och dörrar hölls öppna från billäck ner till de undra avdelningarna.

Men det är spekulationer alltså?

Ja, det är det.

Så havrikommissionens rapport den ger vissa svar men långt ifrån alla kan man ju då konstatera.

Vad händer då framöver?

Ja, de här frågorna kommer ju upp i olika omgångar.

Det görs kompletterande utredningar under hand.

Det görs ju en stor utredning med anhöriga som Peter Örn gör, analysgruppen.

Där återigen alla frågor kommer upp och där man återbyar att få göra undersökningar av

och även att man vill bärja fartyget.

Men det går inte på grund av Graafrieden.

I 2004 kommer det plötsligt nya uppgifter om att militärt materiel har transporterats på Estonia

och den tullare som framträder i Uppdraganskning i SVT.

Jag blev uppkallad till min närmsta chef och han sa att vi skulle upp till ett tullryckturno på ett möte.

Så jag infallde mig där och skickade upp till ett tullryckturno.

[Transcript] Dagens Eko / Nya upptäckterna om Estonias förlisning

Då berättade han att med Estonia så kommer en bil med en sådan bilnummer och den ska inte visiteras.

Då sällde jag frågan, ja, vem har sagt det?

Ja, det är order för att få till svaret till tullryckturno.

Ja, från ändå. Ja, från högsta ort.

Det här kommer som en blix från Klarhimmel och jag tycker att det är en jättestor nyhet.

Efter ett reportage här i Uppdraganskning tvingades svenska försvaret erkänna att man i hemlighet forslat rysk militär elektronik på Estonia.

Regeringen bestämmer sig för att utreda det här och då är det en hög jurist i Johan Hirschfält som gör den här utredningen.

När han lägger fram resultatet av utredningen så sitter vi alla förväntansfölja, alla visionellister och alla allmänhet också som man intresserar sig för det här.

Men han har inte haft i Uppdrag att utreda den sista affärden

så att det är fortfarande hemligt vad det var för transport den sista affärden.

Om det fanns något militärt material eller om det inte fanns det, det får vi inte veta.

Vad kan man säga om det?

Ja, att det är fortfarande en fråga.

Efter den här militära transportavslöjandet så gjordes en rätt så stor utredning med Chalmers som värld och med universitetet i Hamburg också

och det skedde 2007-2008 och det slutade med att man kan inte utesluta en explosion och man vill gå ner och titta och då blir det återigen nej på grund av graffriden.

Sen har vi då 2019 Henrik Everttsson på Discover eller Åttiscaver gör han filmning på platsen.

Trots att han är svensk och han har en svensk fotograf med sig eller filmade Linus Andersson.

På en tysk båt filmar de Vraket och då upptäcker de två stycken hål som inte var kända sedan tidigare.

Och förklaringen då är att fartöget har under årenslopp rört sig lite grann på botten

och då har man kommit att se en del av bordläggningen som tidigare var dald av botten.

Dokumentären blir kontroversiell, den blir både prisad med stora journalistpriset 2020

men också utsatt för stark kritik av tidigare pristagare som tycker att Henrik Everttsson inte är värd ett pris.

Och det för att det lyfts fram konspirationsteorier på en lång rad och det här gör inte att det här är ett journalistiskt verk som bör prisas.

Men det säger de i efterhand så att säga.

Men vad får den för praktiska konsekvenser skulle du säga?

Den får väldigt starka konsekvenser genom att när Discovery hade haft sin premiär på det här så erbjöd de hela råmaterialet förvisning för haverikommissionerna.

Alla tackar nej utom Estland som säger ja.

Och när Estland har tittat på det här så säger de till Sverige och Finland.

Vi vill göra en ny utredning.

Det här kan vara uppgifter som gör att den ursprångliga haverikommissionen måste kompletteras eller göras om.

Det här leder också till att haverikommissionen begär att regeringarna ska göra om lagstiftningen så att det blir möjligt att gå ner till Estonia.

Och i både Finland och Sverige så ändras lagen så att det här blir möjligt för myndighet att

undersöka på plats.

Estlands lag var redan sådant att det här var möjligt.

Starka strålkastare lyser upp havet.

Klockan är strax efter halv två på natten den 25 juli 2023.

En stålvaier drar långsamt upp en stor kvadratformad stålkonstruktion.

Det är den 12 ton tunga bogrampen från MS Estonia.

Den del av båten som bogvisirett, alltså fören, suttit fast i.

För mig som överlevande är det en håta att det ska behöva gå över 30 år innan man följt ut kan utreda den här olyckan.

En av dem som står och tittar på när bogrampen tas upp är Urban Lambertsson som överlevde förlisningen 1994.

Och han är besviken på tidigare utredningar.

Jag var ju där, eller hur?

Men efter ett tag så upplevde jag att jag sitter längre och längre och längre upp på läktan för att sitta till slut ensam högst upp.

Och iakt åt helt annat skådespel som inte längre handlar om mig.

Men nu, i den nya estniska utredningen, har de överlevande haft en viktig roll.

Urban har intervjuats och fått lämna vittnesmål.

Och han är hoppfull om att den nya utredningen ska kunna besvara några av de frågor som tidigare förblivit obesvarade.

Det ligger goda förhoppningar och det kan tillföra så mycket så att vi kan förstå vad var det som hände den här natten.

Och kanske också komma en bit på väg ifrågan. Varför?

Ja Erik, vad är det man gör i den här nya utredningen?

Ja, man har gjort under tre år nu djukundersökningar.

Man började med att undersöka botten.

Och det var då man upptäckte att det inte bara är mjukleda här utan att det också finns steniga partier.

Och man pekade ut en stenformation som möjligen skulle kunna orsaka att de här två hålen som upptäcktes i filmen.

Man gjorde också tekniska undersökningar.

Man upptäckte då att bogrampen var borta så att man kunde se in på bildäck.

Och där har man officiellt inte varit tidigare.

Så att nu i sommaren så har man varit inne och filmat där.

Och därinom har man då kunnat se det här vi pratade om tidigare med luckor och dörrar till exempel hur de har varit.

Så att när man analyserat resultatet så kanske man kan få någon typ av förklaring till varför vattnet kommer ner så snabbt genom att hitta på det.

Man har också tagit bilder inifrån de här två hålen för att se åt vilket håll plåtbitarna väter.

Och vår explosion inifrån så skulle de ju vara utåt och är det någonting som har kommit utifrån så är det ju inåt.

Sen har man också då, när det gäller bogrampen, den har man ju då lyft upp.

Men där kommer man att göra stora undersökningar för att se om då uppgifterna i den ursprungliga haverikommissionen stämmer överens med det man kan se på bogrampen.

[Transcript] Dagens Eko / Nya upptäckterna om Estonias förlisning

Så den här nya utredningen pågår fortfarande, men har det redan nu framkommit uppgifter som är nya?

Ja, bland annat i januari så var det en del rapport.

Och då sa utredarna att de konstaterar att Estonia inte var sjövärdig.

Och det här har inte varit klart tidigare.

Det har misstänkt, det har kommit massa indikationer på att det var fel och brister, men det har aldrig så här klart utsakts.

Och det gör också då att anhöriga överlevande som ju inte har fått det här uträtt vilken som har ansvar för det här, de får en punkt här att ta tag i det.

Och när kommer slutredovisningen av hela den här utredningen?

Det är oklart exakt när slutredovisningen kan komma och vad den kommer innebära.

Men där har den estniska haveriutredaren sagt att det här kan ta flera år faktiskt.

Ja, det är ju en 30-år lång reser här med nya pusselbitar som läggs hela tiden, men varför har det tagit 30 år innan vi har den här samlade bilden?

Ja, det är nog flera olika saker som förklarar det.

Dels är det så att de tekniska experterna, de ansåg sig helt säkra på att den orsak som de angav, att vi sidit ramlar av, att rampen ramlar av, att båten fylls med vatten och vältrar.

Att det var den riktiga versionen av det här.

Dels var det så att i haveriutredningen där var det tre nationer som skulle ena som texter, och man skulle då undvika att de egna intresserna blev uthängda där, så att det fanns en sån här diplomatisk diskussion om vilka ord som skulle kunna stå.

Och att om man då ser gravfriden, den gör ju att man inte behöver göra det här på nytt. Så då fungerar ju gravfriden som en sorts lock för ytterligare undersökning, men också en sorts fredspipa mellan länderna.

Att de egna som den här texten, det är den som gäller och den jag gäller framframtid.

Erik, du som har varit med från dag ett, vad skulle du säga är det som gör att det här ämnet aldrig kommer till ro?

Ja, det är ju alla frågor egentligen. Det här har ju också blivit en fråga ungefär som palmemordet, att känslan är att det inte klaras upp och att myndigheter svarar på ett sätt så att man...

Ja, man får inte svar på sina frågor och då uppstår konspirationer, då uppstår misstankar och det finns ju faktiskt en massa luckor i det här.

Tack, Erik.

Tack.

Estonia och striden om kropparna. Du hittar den i appen SR Play.